

HET VERLATEN HUIS AAN HET MERWEDEPLEIN

EEN ZOEKTOCHT NAAR ANNE FRANK

DARINA NYKL

Voorwoord

Anne Frank schreef op 5 april 1944:

"Ik wil van nut of plezier zijn voor de mensen, die om me heen leven en die me nog niet kennen, ik wil nog voortleven, ook na mijn dood!"

Nog steeds weet ik niet, tot op de dag van vandaag, wat mij zo aantrekt in Anne Frank en de buurt waarin ze heeft gewoond. Toen ik twaalf jaar oud was, las ik op school de Anne Frank Krant. Vanaf dat eerste moment heeft mij de boekenkast, die de ingang verborg van het Achterhuis, geboeid. Het idee dat daar acht mensen 25 maanden ondergedoken hadden gezeten, kon ik niet bevatten. Ik was twaalf jaar, bijna net zo oud als Anne toen ze ging onderduiken. Ik had een vrij leven, kon gaan en staan waar ik wilde en zij kon dat toentertijd niet. Van het een op het andere moment werd zij weggerukt uit haar vertrouwde omgeving, vol vriendinnen en pretjes.

Toen ik ouder werd, ging ik me ook interesseren voor de omgeving waar Anne Frank en haar familie gewoond hadden. Ik wilde weten hoe haar huis eruit zag, het Merwedeplein en de Rivierenbuurt.

Uiteindelijk is me dat ook gelukt. Ik heb het gevoel dat ik haar heb "leren kennen" door in haar wereld te stappen en het huis te bekijken waarin zij woonde voordat zij onderdook. Ik wilde meer ontdekken dan in de boeken beschreven stond.

Ik weet nu in wat voor buurt ze woonde, waar ze naar school ging, waar ze plezier had en waar zij bang was...

Aan Anne's verhaal kwam abrupt een einde. Haar dagboek en vele andere geschriften zijn gelukkig bewaard gebleven. Na haar dagboek verschenen er zeer interessante boeken over Anne en haar leven. Maar toch miste ik altijd wel iets: de sfeer van de buurt en de woning waarin ze had gewoond. Ik heb geprobeerd dat gevoel terug te vinden.

Naar aanleiding van dit verhaal zal er te zijner tijd ook een boek over dit onderwerp verschijnen.

1 IK WIL HAAR BETER LEREN KENNEN

Toen ik twaalf jaar oud was, raakte ik geïnteresseerd in Anne Frank. Op school had ik de Anne Frank Krant gekregen en de film over haar leven en de Tweede Wereldoorlog gezien. Ik vroeg het dagboek voor mijn verjaardag. In de jaren daarna begon ik van alles te verzamelen. Dat dit meisje meer voor mij zou gaan betekenen, daar had ik toen nog geen weet van.

Op een zondagmiddag in januari in het jaar 1998 schreef ik een brief aan de Anne Frank Stichting omdat ik graag een kijkje wilde nemen in het huis aan het Merwedeplein 37. Ik wilde Anne beter leren kennen en dat kon het best als ik wist waar ze voor de onderduik geleefd had. Ook de buurt waarin ze had gewoond, had mijn interesse. Die zondagavond was mijn brief klaar. Ik had er lang over gedaan, over elke zin goed nagedacht. *“Door het vele lezen kwam ik op deze vraag. Ik zou heel graag het huis aan het Merwedeplein 37 willen bekijken. Ik ben erg nieuwsgierig hoe Anne en haar familie daar gewoond hebben en hoe ze op het plein gespeeld heeft,”* schreef ik onder andere in mijn brief.

Een week later kreeg ik al antwoord!

“Hartelijk dank voor jouw erg vriendelijke en interessante brief,” las ik gespannen. *“Ik heb haar met plezier gelezen. (...) Er wonen inderdaad andere mensen en ik weet niet of zij iemand willen ontvangen om het huis te bekijken. De Anne Frank Stichting bemiddelt in zo'n geval niet.”*

Ik schreef een brief terug. Ik wilde hem/haar uitleggen waarom ik zo graag het huis wilde bekijken. *“Omdat u in het huis woont waar Anne Frank en haar familie 65 jaar geleden hun intrek namen, schrijf ik u deze brief om mijn vraag aan u voor te leggen. Ik heb al jaren een wens. Ik zou heel graag het huis willen zien omdat ik gelezen heb, dat het huis deels nog in de oude staat verkeert. Ik weet natuurlijk niet of u mij wel wilt ontvangen. Als u het liever niet wilt, heb ik daar begrip voor.”*

Een paar dagen later kreeg ik een brief van de bewoonster van het Merwedeplein 37. Het was een mevrouw, ik zal haar mevrouw M noemen. Ze schreef een heel aardige brief.

“...Ik zeg je meteen van harte welkom in het Anne Frankhuis, waar ik al meer dan 40 jaar woon. (...) Kom maar naar me toe, dan zal ik je een rondleiding geven door het huis.”

25 Februari zou ik bij haar langs gaan.

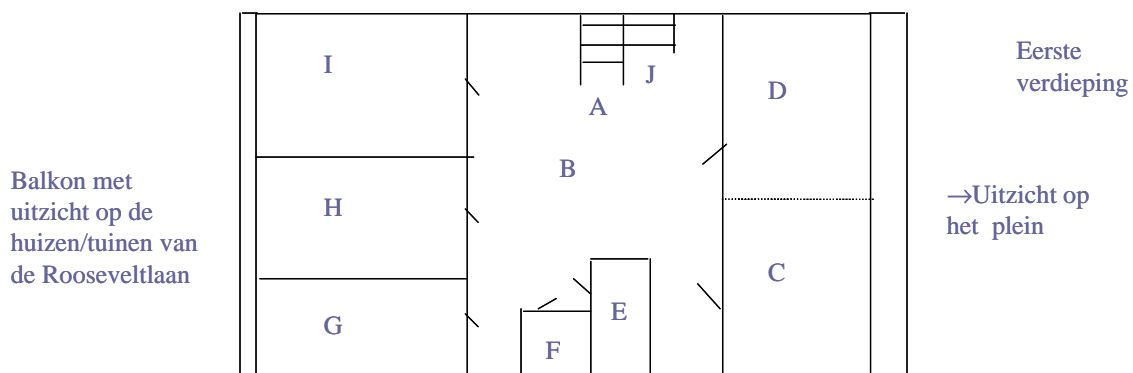
2 IK ZAT ALSMAAR AAN ANNE TE DENKEN

Het was niet zulk mooi weer die dag, maar het regende gelukkig niet. In de middag stapte ik uit op het Amstelstation. Via de Vrijheidslaan liep ik naar de Rivierenbuurt. In de Rijnstraat kocht ik een bosje bloemen voor mevrouw M. Via het Victorieplein, en een smal straatje, de Deltastraat, kwam ik op het Merwedeplein. Voor me lag een driehoekig plantsoentje met aan weerskanten hoge bomen. Ik maakte een paar foto's, van het plein. Ik voelde me een beetje raar toen ik over het plein liep. *Het leek net of de tijd stil was blijven staan.* Alleen de gerenoveerde huizen waren het bewijs dat het jaren later was. Hier had Anne Frank met haar vriendinnetjes gespeeld. Er hadden altijd veel kinderen op het plein gespeeld. Het Merwedeplein was in de jaren '30 van de vorige eeuw het centrale punt van de Rivierenbuurt geweest. En nu was er niemand te zien en het enige dat ik hoorde was een tram en een paar zingende vogels in de hoge bomen.

Ik liep richting nummer 37. Ik steeg de trap op en belde aan. De werkster deed open. Ik moest nog een steile trap op en stond toen op een grote overloop. Ik mocht in de huiskamer gaan zitten. Ik voelde me erg vreemd. Ik zat in een huis waar Anne negen jaar had gewoond, gespeeld en geslapen. Het leek net dat er niets veranderd was en, misschien een vreemde gedachte, maar ik had het gevoel dat ik bij de familie Frank op visite was en dat Anne elk moment kon binnenlopen.

Een kwartiertje later kwam mevrouw thuis. Ze was nog boodschappen gaan doen. Ze was erg blij om mij te zien. Ze praatte honderduit en scheen geen genoeg te krijgen van mijn gezelschap. Mevrouw M vertelde over haar vader en over de zaak die hij vroeger runde. Ze zette op een traditionele manier thee voor mij. "Het theezakje moet je tien minuten in het water laten," legde ze uit. "Dan is de thee pas goed gezet." Ik verwachtte een bittere smaak, maar integendeel, de thee was heerlijk.

Nadat we de thee opgedronken hadden, ging mevrouw M mij een rondleiding geven. Ze zei dat ze niet wist waar alles gestaan had en hoe het vroeger precies geweest was. Ik vroeg of ik foto's mocht maken voor mijn verzamelmap en dat vond ze best. *Zelfs ik zou niet weten, hoe belangrijk en uniek deze foto's zouden worden.*

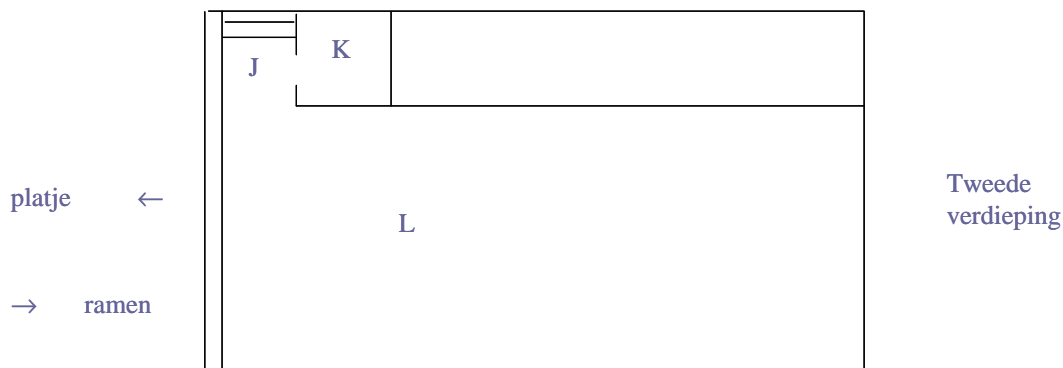
Via de trap (A) kom je in de woning. Als men boven is, is er een smal halletje (B). Ik heb in de huiskamer (C) gezeten, waar nog een stenen open haard te zien is. Daar heeft vroeger, in Anne Franks tijd, een gaskachelje gestaan. Dit is vroeger ook de huiskamer geweest. De secretaire, die deel uit had gemaakt van Edith Franks bruidsschat, heeft toentertijd tussen de twee ramen gestaan. De grote staande klok uit Frankfurt in een van de hoeken van de huiskamer.

Kamer C en D kan men scheiden door een originele schuifdeur. Waarschijnlijk is kamer D de eethoek geweest. In de huiskamer is nog een inbouwvitrinekast te zien.

De rondleiding ging door het halletje (B) naar de badkamer (E), waar niets bijzonders te zien is. Hetzelfde geldt voor de WC (F).

Vervolgens kwam ik in een slaapkamer (G). Dit is de slaapkamer van Otto en Edith Frank geweest. Via het balkon, waar je uitkijkt op de huizen van de Rooseveltlaan, kun je in de keuken komen (H). Het was zo rustig op het balkon. Mevrouw vertelde dat het zomers heerlijk is, want de zon staat er dan pal op. Anne Frank zal daar vast en zeker ook vaak gezeten hebben.

Na de keuken kwam ik in een andere slaapkamer (I). Dit is de slaapkamer van Anne en Margot Frank geweest. Het logeerbed staat op de dezelfde plaats waar Anne Franks bed ook gestaan heeft.

Ik liep de trap (J) op naar de “zolder”. Ruimte K is een grote opbergruimte. Via een hele oude deur, komt men in een grote kamer (L), waar de huurder van de familie Frank gewoond heeft. Er was nog een oude wastafel te zien. De vloer kraakte onder mijn voeten. Ik keek de kamer rond. Het zag er oud en vervallen uit. Ik was alleen. Ik keek naar buiten en zag het platje¹ waar Anne Frank zomers graag zat. De stilte om mijn heen maakte me huiverig. Ik liep naar de overloop waar de bewoonster op mij wachtte. We liepen naar beneden naar de keuken waar ik mevrouw M hielp thee te zetten.

¹ Een platje is een plat dak.

De slaapkamer van Margot en Anne Frank. Het logeerbed staat op dezelfde plaats waar Anne's bed gestaan heeft.

© Darina Nykl

“Ja ja, Anne Frank,” zuchtte mevrouw M toen we weer in de huiskamer zaten. “Ik heb eerst op nummer vijf gewoond en toen ben ik hier naar toe verhuisd.” Toen ze verhuisde, wist ze niet dat Anne Frank in dit huis gewoond had. Ze zei: “Als ik dat had geweten, was ik er nooit gaan wonen”. De jaren nadat het dagboek gepubliceerd was, kreeg ze honderden mensen over de vloer. “Ik was goed voor de koffie en de thee,” zei ze altijd.

Opeens draaide ze zich om en keek naar het raam achter de schuifdeur. “Daar zat Anne Frank graag,” wees ze. “Bij dat raam.” Ik keek naar het raam en zag Anne in gedachten bij het raam zitten. Het hele huis beheerste mijn gedachten. In de keuken hingen nog de oude kasten, in Margot en Anne's slaapkamer was de vensterbank nog bewaard gebleven. Ik stelde me voor hoe het huis eruit had gezien in Anne's tijd. Waar hadden de staalblauwe zitbank, de klok uit Frankfurt en de secretaire van Edith Frank gestaan? Ik begon voor mezelf het huis in te richten en staarde ondertussen naar buiten. Vanuit de woning heb je mooi uitzicht op het plein. Ik bleef dan ook naar buiten staren en dacht: Hoe vaak heeft Anne hier voor het raam gewacht tot haar vader thuiskwam uit zijn werk?

Het begon al te schemeren. Aan de overkant hadden mensen het licht aangedaan. Ik voelde iets treurigs in me opkomen. Ik zat in een huis waar Anne gewoond had en waar ze nooit in was teruggekeerd. Zo'n fijn huis, waar de zon altijd vrolijk naar binnen danste...

Ik moet maar eens gaan,” zei ik tegen mevrouw M en raapte mijn tas op. “Ik wil nog langs de Anne Frank School in de Niersstraat.” Ze vond het jammer dat ik wegging. “Ik kom gauw weer langs,” stelde ik haar gerust. “Je mag langskomen wanneer je maar wilt,” zei mevrouw.

Ik bedankte haar voor alles en liep de steile trap af naar de deur. Beneden zwaaide ik nog naar haar. Net als in de film: “The diary of Anne Frank”, wanneer Lies Anne voor het laatst ziet, maar dat weet ze op dat moment natuurlijk niet. Ik liep de trap naar het Merwedeplein af. Er was niemand op het plein te zien. Ik slenterde het plein af richting de Niersstraat. Ik slenterde door de Rivierenbuurt en zag, ook al was dit voor mij de eerste keer dat, dat de buurt niet veel veranderd was. Het had haar oude sfeer van vroeger behouden, door de architectuur van de huizen.

Bij de Anne Frank School maakte ik nog foto's van de gevel waar de fragmenten uit Anne's dagboek op aangebracht zijn.² Hierna liep ik terug richting Merwedeplein. Het werd steeds donkerder. En ik voelde me voldaan. Ik had iets bijzonders gezien en meegemaakt, wat niet iedereen gezien had. Via het plein liep ik terug naar het Amstelstation.

De dagen na dit bijzondere bezoek, begon ik erover na te denken wat ik had gezien en wat voor gevoelens het bij mij losgemaakt had. Ik was veel te weten gekomen over Anne's leven op het Merwedeplein en de Rivierenbuurt. Anne moet er echt gelukkig geweest zijn.

² Mijn bezoek aan de Anne Frank School krijgt waarschijnlijk nog een vervolg.

3 IK WIL HEEL GRAAG TERUG!

Het huis aan het Merwedeplein had een grote indruk op mij gemaakt. Toch wilde ik meer ontdekken en Anne nog beter leren kennen. Ik wist al het een en ander. Ik kon me een voorstelling maken van hun leven in Amsterdam, op het Merwedeplein. Toch miste ik iets, een bijzondere ervaring.

Ik moest gewoon terug gaan. Ik wilde ook graag weer terug om gezellig met mevrouw M te kunnen praten en ik wilde door de Rivierenbuurt wandelen. Telkens weer, als ik vanaf het Amstelstation richting de Rijnstraat liep, voelde het of ik thuis kwam.

Mevrouw M was erg blij me weer te zien. We gingen weer in de huiskamer zitten. Ze praatte weer honderduit over vroeger en Anne Frank. Het schijnt zelfs dat Otto Frank, de vader van Anne, na de oorlog bij haar een bezoek gebracht heeft en dus in zijn vroegere huis is geweest. Dat moet een nare ervaring voor hem geweest zijn, bedacht ik me.

Na het theedrinken, ging ik alleen door het huis lopen om extra foto's te maken. Ik liep naar de slaapkamer, wat vroeger de slaapkamer was geweest van Otto en Edith Frank. Ik deed de deuren open en liep het balkon op. Het was heerlijk voorjaarsweer. Ik leunde met mijn armen op de reling van het balkon. Ik had uitzicht op de tuinen en balkons van de huizen van de Rooseveltlaan. Anne had vaak op het balkon gezeten om te lezen of te zonnebaden. Het was er heerlijk en zo rustig! Ik stelde me voor dat ik hier zou wonen. Het was een heerlijk huis, niet te groot en niet te klein, met bewaard gebleven objecten, daarom was het voor mij zo aantrekkelijk. Aan dit huis mocht ook niets gedaan worden, het moest de sfeer uit Anne Franks tijd uit blijven stralen. Dat maakte juist dat dit huis zo bijzonder was.

Ik liep via het balkon de keuken in. Het was al *vier uur*. Mevrouw M was aan het rommelen in de keuken. De keuken had nog de identieke keukenkasten, wel met een houten paneel aan het zicht onttrokken, dat was vroeger niet zo geweest. Het was een smalle en eenvoudige keuken. Ik hielp haar met afwassen en opruimen en dacht aan Anne. Zij stond elke middag rond *vier uur* altijd haar boterhammen te smeren en haar kat Moortje eten te geven.

Nadat we klaar waren in de keuken, liep ik de trap op naar de bovenkamer. De zon scheen naar binnen. Het was een kale kamer, er stond een enkel kastje, een wastafel en een oude stoel. Ik ging erop zitten en keek naar buiten. Ik zag het platje waar Anne ook vaak gezeten had om te zonnebaden, ook Margot, waar een foto van is, waarop ze op een stretcher zit. Nu mocht er niemand meer op het platje zitten, in verband met instortingsgevaar. Het was zo rustig in de kamer. Het leek net of ik in de tijd terug was.

4 DE TIJD IS TOCH EEN BEETJE STIL BLIJVEN STAAN...

Op een zaterdag besloot ik om met tramlijn 25 naar de Rivierenbuurt te gaan en om daar eens rond te kijken. De tram kwam langs de Albert Cuypmarkt en reed door de Pijp. Ik stapte per ongeluk een halte te vroeg uit, bij de Maasstraat. Ik sloeg de straat in en liep via de Biesboschstraat naar het Merwedeplein. Het was stil, alleen het verkeer op de Churchillaan was te horen. Het leek net dat de tijd stil was blijven staan.

Ik liep langs het Merwedeplein en toen kwam net mevrouw M de trap aflopen. Ze herkende me niet direct. Maar toen ik uitlegde wie ik was, wist ze het weer. Ze was in het gezelschap van een andere mevrouw. Ik heb haar gezegd dat ik een briefje zou schrijven wanneer ik weer langs zou komen. Daarna heb ik met een somber gevoel het plein verlaten. Het was ook zulk grijs en mistig weer. Ik dacht de hele tijd aan Anne. De gezondheid van mevrouw M was verslechtert. Onbewust wist ik dat de vorige keer de laatste keer was geweest dat ik in het huis van Anne had vertoefd.

Toen ik op het Victorieplein stond, besloot ik om de buurt te gaan verkennen. Ik had het gevoel, als ik de Rivierenbuurt verkende, in Anne's sporen liep.

Ik kwam langs de boekhandel op de hoek Waalstraat/Merwedeplein waar Otto Frank Anne's dagboek gekocht heeft. De twee biografieën over Anne lagen in de etalage. Ik kreeg er een gek gevoel bij. 58 Jaar geleden lag daar het dagboek en nu lagen er biografieën over haar! “

Ik doolde een tijdje rond in de buurt, de Hunzestraat, de Rijnstraat en de vele andere naar rivieren vernoemde straten. Het was erg stil en dat vond ik fijn, want zo kon ik het beste de sfeer van de buurt tot me nemen.

Via de Hunzestraat ging ik naar de Uiterwaardenstraat. Dat is een hele lange straat, met weerskanten etagewoningen en af en toe een klein winkeltje. Dat viel me op. Het komt steeds minder vaak voor dat er nog van zulke kleine “kruidenierswinkels” bestaan, maar hier zag ik ze nog. Het zou ook zonde zijn als ze zouden verdwijnen, want dat houdt het “vroeger” gevoel erin. Een buurt waar ik zelf ook wel wilde wonen. Waar er “rust” heerste en waar de tijd een beetje stil was blijven staan. Via de Maasstraat, waar ook vele winkeltjes zijn, liep ik terug naar de Rijnstraat.

In de trein kwam ik erachter dat ik niet naar de Geleenstraat was gegaan. Daar is namelijk de ijsalon waar Anne Frank met haar vriendinnen altijd zomers te vinden was (de “Oase”).

“Daar wij vijf pingpongsters vooral in de zomer erg van ijs houden en pingpongen warm maakt, loopt zo'n spel meestal uit op een tochtje naar de dichtstbijzijnde ijswinkels die voor joden geoorloofd zijn, de Oase of Delphi.” (20 juni 1942)

De volgende keer, dacht ik.

Ik ging behaaglijk achterover zitten en sloot mijn ogen.

5 HET MERWEDEPLEIN NA ANNE'S VLUCHT

Terwijl Anne Frank in het Achterhuis samen met haar ouders, Margot en de familie Van Pels en mijnheer Pfeffer ondergedoken zat, ging het leven op het Merwedeplein gewoon door. Toch was het één en ander verandert.

Het Merwedeplein was in de jaren dertig hét centrum van voor de kinderen geweest. Kinderen kwamen meestal samen op dit plein. Er was een klein plantsoentje aangelegd en ook al reden er in die tijd nog niet zoveel auto's, was het plein toch een veilige speelplaats voor kinderen. Anne Frank was vier jaar toen ze er kwam wonen. In 1934 werd er nog volop gebouwd. Het plein zag er in de beginfase erg saai uit omdat er weinig groen groeide. De kinderen hadden er veel plezier. Ze riepen elkaar met een speciale roep die ze onderling hadden afgesproken. De ouders leerden elkaar via de kinderen kennen. Het waren Duitse vluchtelingen die zich in Amsterdam-Zuid vestigden. Daar werden nieuwe wijken aangelegd. Ook Edith Frank en mevrouw Goslar, de moeder van Hanneli (Lies) leerden elkaar in een winkel kennen omdat ze allebei Duits spraken en de Nederlandse taal nog niet zo goed beheersten. Het was altijd gezellig druk op het plein. Toen Anne Frank nog klein was speelde ze met haar vriendinnen altijd spelletjes, zoals bijvoorbeeld slagbal. Of ze hinkelden. Anne en haar vriendinnen waren er altijd te vinden toen ze nog kleine meisjes waren, maar dat veranderde naarmate ze ouder werden. Ze deden niet meer mee aan de spelletjes, maar zaten op de stoep in tijdschriften te lezen, gingen pingpongen of naar de ijssalon. Of ze zaten gezellig te kletsen met elkaar over allerlei onderwerpen, maar Anne was bijna de enige die zich al interesseerde voor jongens. Haar eerste vriendje, Peter Schiff, kwam ze nog vaak tegen, tot haar vreugde.

Maar op deze maandag 6 juli was het plein stil en verlaten. Geen Anne meer die op de stoep zat met vriendinnen. Geen Anne meer die met haar vader over het plein wandelden. Geen Anne meer die met vriendinnen naar school ging...

Het plein was leeg.

Er waren af en toe nog wel kinderen te zien, maar het was niet meer zo gezellig dan vroeger. Er hing een grauwe mistige sluier over het plein heen. Steeds meer mensen verdwenen en er kwamen andere mensen op het plein wonen. De meubels van de vorige bewoners werden opgehaald en het plein begon aan een tweede "leven". Een leven met andere mensen en kinderen.

Anne Frank zat opgesloten in het centrum van de stad. Ze was er niet meer. Af en toe dacht ze aan de pleziertjes, maar ze wist dat ze dapper moest zijn. En vooral optimistisch blijven.

Toen zij die maandag vertrok, vertrokken ook de vogels met haar.

Het plein was leeg. Het was er stil.

Anne Frank zou er nooit meer terugkeren...

***“Stel je voor hoe interessant het zou zijn als ik een roman van het Achterhuis
uit zou geven”***

Anne Frank, 29 maart 1944

